

Livia Ciupercă

CARTEA DRAGOSTEI CREȘTINE

**Constantin R. Crișan,
vlăstar școlit în pepiniera seminariștilor de la Huși**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2015

Elevii primei promoții a Seminarului Teologic de la Huși, 1923

Cuprins

Prefață: Constantin Dram – O carte pentru inimă și suflet	11
Predoslovenie	13

Partea I

Povestea unui *Anuar*:

50 de ani de la absolvirea Seminarului Teologic de la Huși. 1923-1973	39
Seminarul Teologic Huși și-ai săi Fii	42

Partea a II-a

Constantin (Radu) Crișan

Colții unei vieți	237
Anii de școală	241
Piese de puzzle	248
Aripi înflăcărate	261
Întâmplări din viața mea de școlar	264
Sufletul florilor	268
Țancuri și cascade	297
Descătușări încătușate	305
Tatăl și fiii	312
Cântarea mântuirii mele	344
Două poeme – cu dedicație	367
Romancierul. <i>Zbateri. Întâmplări din Mândruța.</i> O capodoperă	383
Alte manuscrise inedite	399
Teatru	433
Epilog	446
Prezentare autor	448

O carte pentru inimă și suflet

Cu fiecare carte pe care o scoate, Livia Ciupercă își configurează un spațiu și o anume specializare; dacă ar fi să o numesc, această specializare s-ar chema recuperarea istorico-literară a unor nume uitate, din varii motive. Sunt nume peste care timpul a plasat prea repede nemiloasa mantie a uitării, iar Livia Ciupercă și-a făcut un titlu de glorie din redescoperirea și așezarea lor în pagini monografice, având drept numitor comun pentru acești scriitori „scrisul din plăcere”, adică distanțarea, oficială sau nu față de ceea ce ar însemna practicarea asumat / profesionistă a actului de a face literatură. Fac această încadrare uitându-mă la una dintre recente apariții semnate de distinsa autoare. Anume volumul III din lucrarea *Portrete la Dunărea de jos*, din a cărei *Precuvântare* cităm: *După cum lesne veți constata, în aceste trei volume se regăsesc spirite luminate – și de ieri și de azi – fără a gândi o clipă să le minimalizăm sau să le sporim valoarea. Sunt portrete de intelectuali, alături de care putem numi, fără părtinire, încă zeci și zeci de nume. Numai PreaBunul Dumnezeu știe câte dintre aceste personalități de la Dunărea de Jos vor mai fi încrustate și-n literă de carte, sub acest generos generic: Scriitori gălățeni de ieri și de azi.*

Am reprodus aceste rânduri deoarece exprimă, fără echivocuri, intențiile și vocația unei autoare care caută, nu abandonează, identifică surse ascunse, înlătură praful de pe documente, cu o consecvență demnă de laudă. Aceste atribute se potrivesc și atunci când ne referim la o nouă carte gândită de Livia Ciupercă, de această dată: *Cartea dragostei creștine*. E o carte despre Constantin R. Crișan, *vlăstar școlit în*

și consemnarea proiectului «Cartea dragostei» - promoția 1923. Printre sutele de fișe, olograf (în marea lor majoritate) ne atrage atenția această listă, cu «Preoți profesori decedați», în câteva variante.// Fire inventivă, Părintele Constantin R. Crișan propune foștilor săi colegi de la Seminarul Teologic din Huși (prima serie: 1923) – o aniversare incitantă. O re-întâlnire superior gândită față de cea din 1933. În acest sens, fiecare dintre foștii seminariști avea de alcătuit câte o autobiografie, după un plan conturat de un grup de inițiativă, care să ilustreze, în fapt, activitatea de o viață.” Sunt pagini în care analiza derulată de profesoara Livia Ciupercă evidențiază metodele și abnegația însuflețită de har cu care preotul – scriitor și-a urmat chemarea. Fișele de existență întocmite colegilor, observații atente asupra vieții spirituale și o mulțime de elemente ce țin de încadrarea realist demnă de un roman descompus în piesele unui joc de puzzle fac din această primă parte a volumului un document de real interes documentar și nu numai.

A doua parte a cărții are titlul direct ațintit către personalitatea vizată de la bun început, ca intenție monografică: Constantin (Radu) Crișan. Poate mai mult decât orice, felul în care urmează a fi denumite capitolele acestei părți merită, de asemenea, o atenție adecvată: „Colții unei vieți”, „Anii de școală”, „Piese de puzzle”, „Aripi înflăcărâte”, „Sufletul florilor”, „Țancuri și cascade”, „Descătușări încătușate”, „Tatăl și fiii”, „Cântarea mântuirii mele”, „Romancierul”, „Zbateri”, „Întâmplări din Mândruța”, „O capodoperă”, „Alte manuscrise inedite”, „Proză”, „Teatru”. Sunt intitulări ce dezvăluie felul în care se comportă autoarea cu materialul destinat monografierii: când avântat, retoric, romantic, când aplicat, rece, arhivistic, constatator în genul proximal al istoricului literar. Rezultă pagini de monografie de bună calitate, cu reproduceri de acte, documente, epistole, adrese etc., tot ce ține de existența administrativă a unui om, urmărind atât anii de școală cât și anii de împliniri ai

maturității. Atitudinea de autor care „comunică și se comunică” este foarte vizibilă în cercetarea Lievei Ciupercă, un punct culminant fiind atins atunci când textul monografic este luminat cu o astfel de exclamație, sinceră și pătrunsă de simțire profundă: „Binecuvântată Arhiva DJAN Bacău!”.

E o atitudine pe care o păstrează și atunci când se oprește la opera literară a lui C.R. Crișan. O face, ca o reverență ce se impune de la sine, după ce a scormonit, a notat, a sistematizat și a prezentat cititorilor viitori noianul de date privind un parcurs existențial de excepție (o notă deosebită pentru capitolul „Tatăl și fiii”). Trecând la literatura semnată de preotul cu virtuți literare, autoarea cărții de față îi clasifică opera pe genuri, emite judecăți de valoare motivate, face necesare comparații și trimiteri, neomițând nimic din ceea ce e important într-un asemenea demers. Cu aceeași seriozitate investită pe tot parcursul volumului, Livia Ciupercă știe să facă încadrări și portrete de reală substanță: „Tonul sfătoșelnic, insistența detaliului, subtilitatea descrierii, implantarea auctorială, bucuria de a reconstitui atmosfera satului românesc (moldovenesc, indiferent dacă se numește Mândruța, Sălcuța sau Bujoara) în ce are el autentic, necosmetizat (ba am zice, în veșmânt, nu de puține ori, direct, șocant de brutal), gândind la romanul Zbateri, la nuvela Pe Bujoara sau la romanul manuscris Fete și băieți (Jurnalul unei codane).”

Nu e o noutate să afirm că e mai greu să scrii despre asemenea autori decât despre cei cu o bio-bibliografie clasicizată. Livia Ciupercă probează, încă o dată, reale și de substanță calități de istoric literar care și-a ales drumuri puțin umblate dar posibil încărcate de reale satisfacții și împliniri.

Așteptăm ca această nouă carte să ajungă acolo unde îi este locul: în fața cititorilor așteptați după o muncă neistovită și lipsită de faima deșartă a laudei de sine.

Predoslovenie

A rămas o felie de cer, albastru azurat în sufletele noastre!...
Constantin R. Crișan

Cartea dragostei este o *Carte a dragostei creștine*, un *Anuar-Omagiu* adresat unei generații de seminariști – primei promoții de seminariști ai Seminarului Teologic Ortodox Huși (1919-1923). Un volum care însușește traiectul existențial – în cheie creștină – a ceea ce a însemnat cultul Românului pentru glia străbună, pentru familie, pentru credință. O carte-memorie a unei generații de Preoți creștin-ortodocși. O carte ce nu se cere *mâncată de foc* (gândind la modestia preotului Vasile Nacu, figură emblematică a martiriului românesc), ci îmbălsămată în veșmânt aurit, pentru că ea reprezintă chintesenta unei învolburate jumătăți de secol. O carte compusă, mlădiată, coordonată de preotul-scriitor Constantin R. Crișan, inițiatorul și sufletul acestui demers, ce încrustează un timp de istorie creștină – începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea până înspre al treilea pătrar al secolului al XX-lea. Iar printr-o încercare, curajoasă, dar nu și împlinită (decât parțial), cu notații care străpung și-n mileniul al III-lea.

Documentația la *Cartea dragostei* a început târziu, în 2014, la o distanță semnificativă (de circa – un an) față de interesul pe care îl arătam vieții și activității literare a lui Constantin R. Crișan, una dintre personalitățile moldovene demne de rememorat – prin oglindirea unei perioade de istorie culturală a României. Din momentul în care am pășit pragul DJAN Bacău, copleșită de numeroasele mape donate de

preotul-scriitor, era imposibil a ignora chiar și cea mai mică fișă olograf. Totul reprezenta sufletul unui om, cu toate zbaterile sale. Amprenta unei existențe. Scrisori, fișe, pagini manuscris (poezie, proză scurtă, roman, teatru, eseu), note biografice ale colegilor de generație – multe proiecte nefinisate. Toate așteaptă, în tăcere, să fie scoase la lumină. Tocmai de aceea, acest volum va fi dispus în două părți: *Cartea dragostei* (oglundire a primei promoții de seminariști 1923) și *Preotul-scriitor* Constantin R. Crișan, vlăstar școlit în pepiniera de la Huși.

Încerc acum, modest, fără pretenția de a mă fi ridicat la nivelul aspirației celui care a îmbrățișat, adeseori, și masca pseudonimului, să fac puțină lumină în viața a 34 de preoți – foști seminariști ai Seminarului Teologic Creștin-Ortodox, promoția 1923.

Cartea dragostei – un frumos proiect de suflet!

Ea s-a vrut și este o carte. Și-această *carte*, o spune preotul-scriitor Crișan, *trăiește nu prin viața ei proprie, ci prin viața timpului în care s-a născut, prin viața interioară a generației pe care o rezumează, prin viața marelui suflet colectiv al poporului pe care îl sintetizează opera literară.*

În iulie 1973 se împlinea jumătate de secol de la absolvirea primei promoții de seminariști din Huși. Reținem osârdia comitetului coordonator (Pr. Petru Alexandrescu, Pr. Gh. Giucanu, Pr. Ioniță Diaconescu, Pr. Nicolae Arnăutu), deși condeiul poartă marca scriitorului Constantin R. Crișan. Descifrarea paginilor manuscris (scrisori, note biografice și autobiografice, notații fugare etc.) s-a realizat prin mai multe deplasări la Bacău, cu mult calm și credința că proiecția unui *Anuar* se va fi împlinit, la 3 iulie 1973 (și nu m-am înșelat). Au trecut multe zeci de ore de cercetare migăloasă, printre manuscrise, până să simt prima reală mângâiere. Prima emoție a acestei confirmări mi-a produs-o lectura scrisorii redactate de preot Alexandru Ciortan – și datată: „Roșița (Gorj), 18 iulie 1973”.

Timpul trecea, dobândeam noi informații, răsfoiam presa acelor timpuri, convorbiri telefonice cu distinse fețe bisericești – de la Arhiepiscopia Roman, Huși sau de la diferite parohii din țară, din nordul Moldovei până la Marea cea Mare, din Capitală până-n inima Munteniei și-a Olteniei, pe-acolo pe unde vântul sorții i-a purtat pe acești *ostași ai lui Christos...*, foști seminarisți de Huși, multe și diverse investigații. Peste tot am găsit înțelegere, fiecare persoană abordată s-a străduit să ofere o cât de minusculă informație, care mi-ar fi putut fi de vreun folos – în demersul meu. Acumulam informații – cu dorința vie de a clădi întregul.

Marea mea dorință era să descopăr un exemplar al acestui *Anuar*, pentru a-l confrunța cu notațiile mele extrase din Arhivele Bacău, Vaslui, Galați și Roman, plus mai multe biblioteci din țară (Bacău, București, Cluj, Iași). Cu voia Domnului, după aproape un an de căutări, dorința îmi va fi răsplătită. La Primăria comunei Micești-Argeș s-a dovedit de o amabilitate admirabilă – o doamnă secretară (...) O primă conversație telefonică, o confirmare de aur. Împlinirea cea mare poartă data de joi, 10 iulie 2014 (pentru mine, o dată de istorie documentară). Atunci am atins primul exemplar al Anuarului *Cartea dragostei*. Un exemplar înnobilit de mângâierea, la propriu, a mâinilor distinsului preot Teodor Rădulescu (1902-1977) și de mâinile soției sale, presvitera Eleonora (-1976?) – și în primul rând, de mâna aceluia care a trudit la scrierea și multiplicarea ei (un efort uriaș – și foarte periculos, având în vedere că omul Crișan era strict supravegheat).

Un fericit moment de a le cunoaște pe cele două distinse surori, Mariana și Valeria, fiicele părintelui Teodor Rădulescu. La ele acasă, la București, încoronare a câtorva ore bune în grădina-parc, la intersecția „Banul Antonache” „Calea Floreasca” „G. Călinescu”, un loc mirific, pe care eu l-aș numi „oaza de lumină: Valeria Rădulescu” (un minicolț de rai... corul păsărelelor, parfumul florilor, bogăția

Ciortan, Pr. Ioniță Diaconescu, Pr. Gh. Diaconu, Pr. Dimitrie Dimitrescu, Pr. Gh. Dimitriu, Seminaristul Ioan Drăgănescu, Pr. Alex. Dumitrașcu Tăune, Pr. Ioan Fordea, Pr. Gh. Giurcanu, Pr. Cezar Ignat, Pr. Const. Marinescu, Pr. Fl. Moțescu, Pr. Vasile Nacu, Pr. I. Pavel, Pr. Anton Pîrciu, Pr. Const. Popescu, Pr. Gh. Popescu, Pr. Const. Popilian, Pr. V. Profir, Pr. Gh. Scopos, Pr. Dumitru Stan, Pr. Emil Stoica, Pr. Dumitru Șuşnea, Pr. Const. Zaharia, Pr. Dumitru Zugravu), „Epi-logul”, „La șase ani după absolvire”, „Programul reuniunii din 3 iulie 1973”, „Reuniunea”, „Acțiuni pregătitoare”, „Întâlnirea (Emoții, lacrimi, măreție; Reuniunea. Ora de clasă, Agapa)”, „Ultima seară”, „Post scriptum” (o Cronică Rimată, alcătuită din 106 catrene, vers endecasilabic), „In memoriam”, „Încheierea” (cu o consemnare, specială: „circuit închis, nu este publică, pentru următoarea întâlnire – este perfectibilă”). Oricum, *Anuarul* are o țintă precisă: *Închin această carte urmașilor noștri – rod al dragostei creștine între elevii și profesorii Seminarului Promoția 1919-1923.*

Plus, multe alte detalii. La pagina 15 poate fi vizualizată o fotografie, mărimea 22/15 cm, reprezentând „Promoția 1923”, elevii-seminariști, îmbrăcați în costumul specific, după cum urmează: „Stând”: V. Popovici, M. Bejenaru, Ioan Negoită, N. Donos, Gh. Popescu, pedagog Cuștiuc; Rând I: Zaharia Const., Capotă Șt., Arnăutu N., Barbu Dum., Diaconu Gh., Pîrciu Anton, Crișan Const., Ignat Cezar, Popilian C., Nacu V.; Rând II: Rădulescu Th., Chiriac Const., Balaș D, Busuioc Gh., Stoica Emil, Chiculiță Cezar, Șuşnea D., Diaconescu Ioniță; Sus: Zugravu D., Profir V., Moțescu Fl., Scopos Gh., Bobîi Ioan, Dimitriu Gh. Demiurg, Stan D., Dimitrescu Titi, Giurcanu Gh.

La pagina 138 este reprodusă o fotografie, „Aspect de la Așezămintele Matei Basarab – din Brebu. Biserica Turn și Fântâna”. Probabil, s-a dorit un corolar al celor unsprezece pagini (126-137), dedicate Preotului Dimitrie Dimitrescu (Titi). Expozeul triumfă cu un pasaj comico-satiric,

demn de pana unui maestru, pentru că Preotul Dimitrescu a ținut ca la această mini-biografie să atașeze și o adresă oficială, la care au conlucrat un set de *comitete și comiții* (amintitoare de Zaharia Trahanache) ale acelor timpuri, din care să se concluzioneze că este *un preot excepțional, magnific*; un veritabil elogiu-imbaj de lemn, ce triumfă printr-o nobilă cacofonie: *Preotul Dimitrescu, în tot timpul activității sale în comuna noastră, atât pe tărâm social, cultural și psihologic, a dat dovezi de un bun atașat față de regimul nostru de democrație populară, prin desfășurarea muncii lui dusă alături de chemarea ce i s-a făcut de Organizația de Bază și de organele noastre administrative locale...* (În paranteză, mucalitul memorialist: *Și pe șase pagini de coală, nu de sferturi, enumeră acțiunile!*) *Ceea ce a făcut ca Comuna noastră să fie frunțașă pe Raion și pe Regiune...* Sic! Și nici nu se putea o finalitate mai potrivită: *Titi Dimitrescu este una din florile rare din buchetul absolvenților primei serii...*

Ultimele pagini, fac referire la întâlnirea propriu-zisă și sunt aseasonate cu alte câteva micuțe fotografii de grup. Important este că o primă întâlnire, la șase ani de la absolvirea Seminarului Teologic din Huși, a fost o reușită, chiar dacă prezența colegilor nu a fost cea așteptată. Erau încă foarte tineri, aveau viitorul în față. Războiul și prefacerile socio-politice din România nu s-au mai dovedit favorabile pentru organizarea altei întâlniri. De la reuniunea din 1933 au trecut patru decenii... *Cât a rătăcit poporul ales prin pustie, să se pregătească pentru intrarea în Canaan...*

Jumătate de secol de mari speranțe... *Secolul nostru e unul dintre cele mai însemnate secole pe care le-a trăit... Cum se rostogolesc vremurile, evenimentele, istoria! A trecut cu tăvălugul peste noi, ne-am plecat pământului, ca și iarba vântului... Viața e plină de surprize, câteodată aparent absurdă și ilogică...* (doar câteva reflecții, cu subînțeles, din *Cartea dragostei*, p. 268).

Din experiență știm, un *Anuar* este un document tehnic, dominat de date și cifre, redactare în stil denotativ. Ei bine,

Anuarul Promoției 1923 al Seminarului Teologic Huși este, în adevăr, o *Carte a Dragostei*. Domină tonul sfătoșelnic, amintitor de Bădia Creangă, humuleșteanul. Putem a ne convinge:

Doamne, ce mai oameni au scos de pe băncile lor Seminarile, Școlile Normale, Liceele generațiilor trecute! Fie ca tradiția să se continue și nepoții și strănepoții noștri să fie vrednici și binecuvântați de bunicii și străbunicii lor, de-acolo, din mormintele noastre în care ne vom odihni numai dacă vom vedea că moștenirea noastră n'a căzut pe mâini nevrednice sau prea slabe! Și suntem siguri că ne vom odihni liniștiți... (Cartea dragostei, ms. dactilografiat, p. 65).

Stilul conotativ preumblă generos – în aproape toate cele trei sute de pagini:

Ce coroană de lumină încununează fruntea foștilor absolvenți și primei serii a Seminarului Teologic din Huși, de acum jumătate de veac! Acolo vin elevi din toate colțurile țării – spre a li se împlânta aici adâncul inimilor cu avântul unui apostolat visat de marii și neuitații noștri profesori, pedagogi, educatori și acestui seminar!... El este izvorul din care ne-am adăpat cu o apă vie care s'a făcut izvor de apă a vieții sufletelor noastre, în sufletele noastre flămânde de a adăpa apoi mereu și mereu – ale foștilor elevi din prima serie!... (Cartea dragostei, ms. Dactilografiat, p. 65).

Promoția 1923 a fost o *serie de suflete aprinse*, de oameni care au făcut și au însemnat ceva în viața asta... – fie protopopul și profesorul Petru Alexandrescu, fie profesorul Barbu Dimitrie, fie inspectorul D. Balaș, fie candidatul la tronul mitropolitan pe care-l merită Gh. Giurcanu, fie pictorul Nicolae Arnăutu, fie membrul Consistoriului Costel Marinescu, fie exigentul învățător Florică Moțescu Ceterașul, fie austerul și nobilul Titi Dimitrescu, fie filosoful Alex. Ciortan, fie samariteanul C. Popilian, fie Teodor Rădulescu, prietenul de vânătoare și intimul marilor oameni dintre cele două Războaie Mondiale, dintre care Istrate Micescu-i

era devotat, acest Rică Rădulescu, tatăl unei mari artiste (soprana Valeria Rădulescu), – fie Costică Alexandrescu, tatăl unei familii de ingineri, dintre care Dimitrie C. Alexandrescu, inginerul din Braşov..., – fie vrednicul bărbat, Costică Chiriac din Huruieşti, – fie *moşul* Gheorghe Diaconu, înțeleptul nostru bătrân din clasă, – fie ziditorul de biserici, Vasile Nacu, – fie oratorul Ioniţă Diaconescu, – fie masivul şi independentul Gheorghe Dimitriu Demiurg, – fie, în sfârşit, chiar scriitorul smerit al acestor rânduri, Constantin R. Crişan (Toma Spătaru, romancierul), – la fel cu el, poetul Alexandru Dumitraşcu Tăune... (*Cartea dragostei*, 1973, p. 269).

Din scrisoarea – datată: „Bucureşti, 20.05.1973”, expediată de Dumitru Balaeş colegului său, Pr. Constantin R. Crişan (originalul scrisorii, la DJAN Bacău) aflăm o binecuvântată informaţie istorico-pedagogică. E important a reproduce pasajul. Aceasta dovedeşte că efortul profesorilor de la Seminarul Teologic din Huşi a rodit în sufletele primei promoţii de preoţi creştin-ortodocşi: *am avut un îndreptar preţios şi acea broşură intitulată „Sfaturi către preoţi”, după diferiţi autori, înmănată la 11.06.1923, de Părintele Director, la orele 17, cu o dedicaţie fiecărui absolvent al primei serii – la masa din curtea Episcopiei...*

Iată ce înseamnă *Ascultarea*. O *formă absolută de iubire: ascultarea de Dumnezeu*. Ascultarea unui absolvent de seminar devine datorie sacră – de a cultiva (pentru tot restul vieţii, în faţa altarului, în fiecare clipă a vieţii pământeşti) învăţătura creştină.

Poate şi de aceea, Promoţia 1923 este definită o *serie fantastică*. *Seria îndrăzneţilor, neconformiştilor, originalilor, seria directă, magnifică, irepetabilă...* O serie a biruitorilor *plecaţi cu fruntea sus: Capotă, Profir, Pîrciu, Băbîi, Busuioc...* (*Cartea dragostei*, p. 269)

Cum s-ar putea omite iubirea faţă de dascălii luminaţi ai Seminarului Teologic Ortodox Huşi, din vremea directoratului unui vrednic preot-profesor Ioan Negoită? Aminteşte

preotul-scriitor C.R. Crișan despre strădaniile lor, ca elevi, n-ar fi fost posibil ca să fi ieșit vreodată vreun profesor fără ca absolut niciun elev să nu-i fi întrecut așteptările – profesor sau Episcop – cum am avut toți ocazia să vedem și să trăim – fie că era vorba de o predică, de o conferință, de o interpretare...așa de originală și surprinzătoare cum nici în textul german al lui Adolf von Harnack (făuritorul școlii mitologice germane) – după care ne chinuia părintele Negoită să ne învețe..., de un plan pastoral care-l uimea pe părintele Donose, acest iubitor de preoție care, cu ochii blânzi, lucitori de mulțumire și surpriză, încheia: «bine, băiete, numai să fie așa!» Și așa a fost! Că ne-am întâlnit în viață cu ceea ce nici într'o Pastorală din lume nu se putea prevedea – așa cum în manualele militare nu se pot imagina toate situațiile de pe front... Noi am fost frontul... Profesorii noștri, maestrii înaltei Academii a Ostașilor lui Christos! (Cartea dragostei, p. 256)

Da, Cartea dragostei este scrisă de Pr. Constantin R. Crișan, pe baza informațiilor culese din cele peste două sute scrisori și documentații primite de la colegi sau din propriile sale amintiri – și reprezintă conceptul său creator – istorie de viață, plus fantezisme pline de savoare memorialistică. Preotul Crișan nu este un scrib, el este creatorul acestui Anuar. Un Anuar Memorial, adică o Carte a dragostei Creștine.

Cu dorința vie de a contura, istoric, și alte evenimente, similare, Preotul Crișan amintește și de Reuniunea de la Bârlad a absolvenților Liceului Pedagogic, seria 1921, organizată însă la Institutul Pedagogic din București – în iunie 1971 (și care, în mod cert, i-a folosit ca model – pentru întâlnirea din iulie 1973, de la Huși). De asemenea, în 1972, același Liceu Pedagogic din Bârlad și-a sărbătorit CENTENARUL – Reuniunea la care, de asemenea, subsemnatul am fost prezent – și va rămâne neuitată – prin grandiosul ei, cu reprezentanți a 72 de serii de absolvenți – 28 de serii au plecat cu tot plutonul dincolo... Părintele Crișan explică și motivele: majoritatea au murit pe front, o mică parte – în

închisorile comuniste sau de bătrânețe. *Ce pleiadă de oameni aleși s-au întâlnit atunci la Bârlad – profesori, învățători, ofițeri și generali, ingineri, medici, scriitori, avocați, inspectori, directori de licee, trei preoți și doi profesori universitari – foști elevi ai unei simple foste Școli Normale! Cât ideal, câtă sete de cultură, câtă vrednicie românească s-a azurat acolo, la acest curat soare al luminii, azi Liceul Pedagogic din Bârlad – unde această aceeași ALMA MATER ne-a pus bazele culturii laice și filosofice – și, pe care am fi nedemni de am repudia-o și nu am cinsti-o cu dragostea și recunoștința noastră... (Cartea dragostei, p. 270). Și – cu tristețe, unii au fost martiri ai neamului...*

Acțiunile pregătitoare pentru întâlnirea de la Huși au ca primi inițiatori pe Nacu și Crișan. Lor li se alătură: Giurcanu practic, realist, gospodar, prietenul Arnăutu, iar președintele al Comitetului de Organizarea va fi numit șeful promoției, Petrache Alexandrescu – inimă de aur, coleg inegalabil... (Cartea dragostei, p. 272).

Cu informațiile acumulate la reuniunile de la Bârlad, București sau Deva, pregătirile foștilor seminariști hușeni se derulează mulțumitor, cu emoția, firească, a momentului cel mare: Reuniunea propriu-zisă.

În ce să înmuiem penița? în lacrimi, în zâmbete, în inimi, în duioșie, în tremurul buzelor, în ochii voalați, în sufletele diafane, cutremurate, pe care alunecă suavele acorduri ale unei inevitabile muzici cerești – muzica duioșiei, a emoției abia stăpânite? (p. 281).

În ziua de 3 iulie 1973, la Huși, au slujit în altar: Gh. Giurcanu (*protos*), cu Ioniță Diaconescu (*predicator*) și Florică Moțescu (*în tripletă*) – toți înalți, majestuoși, cu gravitatea măreției clipei zugrăvită pe fețe...

Demne de reținut sunt aprecierile care înnobilează paginile acestui memorial: Diaconescu este *grav, serios, demn, conștient, superior, elevat*, Giurcanu – *înalt, bine zidit, cu o barbă patriarhală, cu o față plină, serioasă, autoritară*, capul, comparat cu al lui Moise, cel din viziunea lui Michelangelo.

Ce bine i-ar fi stat să fie Mitropolit al Moldovei – sau oriunde în altă Mitropolie! – un preot cu voce de tunet, considerat – în acel moment, în timpul acelei slujbe – Mitropolitul nostru; Ioniță – a predicat magnific, foarte bun și la partea artistică, priceput la «altîțe» și la poezie...

Cât despre Nacu (Vasile) și Barbu (Dumitru), ei au strălucit ca luceferii de pe cer, – prin absență!... (p. 282). A urmat Parastasul pentru cei plecați, îngenunchere la mormântul Episcopului Iacov, Ora de clasă, Agapa. Rememorările sunt duioase: Diaconescu Gheorghe, „moșu”: împreună cu soția, am fost întotdeauna în același gând și casa noastră a fost farul moral călăuzitor al satului (p. 287); Drăgănescu Ioan – perceptor pe undeva... n-a fost de găsit... 288; Popescu Gh. „Ibrić”, absent, bolnav, internat într-un sanatoriu. Cu tristețe, sunt consemnate și posibile refuzuri, pasive, din partea lui Stan, Șuşnea, Zugravu. Posibil, supoziții, de ultim moment, dacă ne referim la absența – foarte motivată – văduvei preotului-coleg Profir Vasile, care locuia chiar în Huși.

Sub pana scriitorului Constantin R. Crișan, acest memorial devine adevărată operă de artă. Risipă de metafore, izvorâte din prea plinul bucuriei de a se ști împreună, de a-și regăsi – chiar și pentru câteva ore anii adolescenței, de a se crede inocenți, de a-și revărsa iubirea creștină – fără rezerve. Un preaplin al sufletului iubitor, din câteva trăsături de condei: Ciortan – ochi de vultur, cap de gânditor, peniță de literat; Diaconu – flatat de porecla de «moș», fericit s’o poarte acum ca pe o haină proprie, nu ca altădată, ca pe o năpastă; Poți să uiți de Chiriac, care își mai păstrează încă din candoarea de altădată... ori de mobilismul lui Marinescu ce-și purta neastâmpărul din coleg în coleg, cu dorința, dacă s’ar fi putut, să-i metamorfozeze în mici figurine, să poată să-i ducă pe toți – în buzunar – acasă... Și-un corolar, definiția metaforică a căsătoriei: Dragostea-i condiment, temelie e raționament... (Cartea dragostei, p. 253).

Seminarul Teologic Ortodox Huși și-ai săi fii

*Să descoperim și să redescoperim...
Sfânta și Dumnezeiasca noastră Biserică
drept slăvitoare, Biserica Ortodoxă!...*

IPS TEOFAN,
Mitropolit al Moldovei și Bucovinei

„Vatră de lumină, tinda Bisericii a fost întâia școală a poporului românesc, iar preotul, mai târziu, ajutat de dascăl, întâiul învățător al satului. Ucenicia preotului începea prin a fi elevul sau ucenicul unui preot sau dascăl, apoi devenea el însuși dascăl, învățător al școlarilor nu prea mulți, din tinda bisericii. Fiind de multe ori fiul său devenind gine-rele preotului, trecea adeseori în satul vecin cu 30-40 de case, dar cu bisericuță, preot și dascăl.

Cu vremea, pentru pregătirea tot mai temeinică a clerului, care avea să activeze numai într-un sătuc, ci în mănăstiri, care erau un fel de academii cu încărcat suflu teologic – și în orașe, unde învățau și fiii de boieri, pentru ca dintre egumenii cei mai aleși să urce în scaunele metropolitane, necesitatea cărturării viitorilor preoți a crescut. Nu toți marii boieri își puteau trimite fiii peste hotare, nici să aducă dascăli străini pentru fiii lor.

Pentru cei mulți, rămâneau bisericuțele și mănăstirile, adevărate focare de cultură, exprimând din cultura laică elemente progresiste la zi și, ca oriunde, prin cultură, acești știutori de carte se fixau în fruntea păturii celei avansate.

În Moldova, marele Vemianim Costache, ridicat de la opincă, luminat, a pus la inimă nevoia de cărturărare a

viitorilor preoți. Urmașul și maestrul său, ajuns Episcop de Huși, sub numele de Meletie al II-lea Istrate, a înființat, în chiliile Episcopiei, întâiul seminar, în 1851. A funcționat până în 1893 când, pe baza legii clerului, s-a desființat. Printre cei mai valoroși directori, conducători și însuflețitori ai vechiului seminar, a fost și vestitul Episcop Melhisedek, una din figurile istorice ale neamului.

În 1919, când, în urma războiului de reîntregire, activitatea seminariilor stagnase, simțindu-se o acută nevoie de preoți, din inițiativa unor Clerici inimoși, din Huși, unde era Episcop marele Nicodin Munteanu, cărturărit la Kiev – s'a reînființat vechiul seminar, cu binecuvântarea Episcopului, în aceleași modeste chilii așezate la nordul și estul așezării episcopale, strâmtorând-o. A început mai mult cu entuziasm, cu suflet, cu dăruire, decât cu mijloace materiale, foarte modeste. Dar țara își revenea după anii marelor jertfe, totul se făcea cu entuziasmul începutului.

La 1 septembrie 1919, s'au început cursurile, inițial numai cu cursul superior, clasa a V-a, prima serie. Dar în stăruința celor arzând de dragostea culturii, s'au constituit și clasele I, II, IV, V și a VI-a, ca, în anul 1921, septembrie, să aibă toate clasele, de la I-a până la a VII-a, cu 320 de elevi, venind mereu elevi, aproape pentru fiecare clasă, prin examene de diferență sau integrale. În anul școlar 1922/1923 erau în clasa a VIII-a 35 de elevi, care au absolvit, luându-și diploma, în frunte cu Alexandrescu Petrache. Președintele comisiei a fost profesorul universitar de la Teologia din Cernăuți, care a și recomandat Ministerului câțiva absolvenți, aprobându-li-se burse pentru Oxford și Strassbourg.

În adevăr, această primă serie de absolvenți, cu elevi din toată țara, era caracterizată prin două însușiri fundamentale: vocația pentru preoția militantă, activă – și înzestrarea, chemarea spre cultură. Împrejurările au făcut ca aproape toți să se arunce din primul an în marea așteptării poporului lipsit de preoți și învățători, cu avânt și cu totală

dăruire, puțini făcând teologia la cursuri, mulți abandonând-o (nu din incapacitate) după anul II sau III.

Sub atenta supraveghere a exigentului Episcop Nicodim, viitorul Patriarh, mare cărturar – (ne amintim de vizita sa inopinată în clasa a VII-a, la 4 decembrie 1921, când părințele profesor Ion Negoiță era la ora de hermeneutică) – pleiada primilor profesori, a inițiatorilor, și-au pus tot sufletul și dragostea lor ca să ne învețe, să ne ajute să ne însușească, să ne pregătească în primul rând pentru preoția practică, misionară, constructoare mai mult decât meditativă, visătoare.

Neuitații noștri profesori, în frunte cu blândul, bunul, milosul, harnicul și atotînțelegătorul nostru părinte și tată, preotul Iancu Negoiță și stimata-i Doamnă, – fie-le în veci neuitată pomenirea! – câte amintiri nu ne leagă de ei! Pare că voiau să ne învețe cam cât știau și ei – profesori, părinți, prieteni, – educatori... Neuitată, venerată, strălucită pleiadă!

Iancu (Ion) Negoiță era pe cât un pedagog desăvârșit, dar mai ales un conducător, un Director desăvârșit – și Doamna o învățătoare desăvârșită. Era un fiu de țăran sărac, orfan de mic, crescut și dat la școală de preotul satului natal, – de aceea era un tată atât de înțelegător pentru cei lipsiți – și pentru toți – chiar când năzbâtiile noastre treceau măsura – un administrator grijuliu, învățând, ajutând, îndrumând, sfătuind, rar pedepsind... Dacă nu ar fi fost așa, ci o fire uscată, străină de inima elevului îmbobocit spre a da roadă, viu, – dacă părintele Negoiță ar fi fost priponit de litera regulamentului și de o disciplină mioapă sau ipocrită, scriitorul acestor rânduri nu ar fi terminat niciodată seminarul lui drag, în urma corecției administrată unui pedagog, în dormitorul mare, cu paturi suprapuse – și a altor pozne de elev... A plecat pedagogul și a rămas elevul... Sfințită-ți fie amintirea, tată bun! Îți sărutăm, în amintire, sfințitele mângâietoarele mâini, bunule păstor cu chip îngeresc, părintele nostru drag și bun, Iancu Negoiță –

Dintre profesorii civili, ne-au rămas neuitați cei mai apropiați de noi. Și unul dintre cei mai apropiați era și cel mai tânăr – entuziastul și mult talentatul, pe cât de cult și de pregătit, profesorul Constantin Palade – de română și filozofie – dar nu pentru asta ne-a rămas în amintire așa de viu, ci prin lecțiile sale de muzică. Nu erau lecții. Eram și prea maturi pentru asta. Erau repetiții generale pentru operă! Nu-l putem vedea, în amintire, decât dirijând, transfigurat, avântat, cu sufletul pe buze, trăind arta, modelându-ne sufletele și glasurile cu ochii, cu bagheta, cu gesturile, cu sufletul. Când ne amintim de el, nu se poate să nu tresărim, să nu înviem, să nu fredonăm cu un impuls spontan de a-l retrăi: *Victoria...* și *Gloria...* Iată, *Victoria* (Verdi, Beethoven)... Mare profesor, mare suflet de om, de artist!

Pe cât de perseverent, de neobosit, aproape pisălog, dar și el, în felul lui, un artist al muzicii bisericești care pentru el nu avea secrete, domnul Dumitru Pipa, cântăreț bisericesc emerit, cu înregistrări de concerte pe plăci, păstrându-l nemuritor. Oricât de slab cântăreț erai (și redactorul acestor rânduri era primul din coadă), profesorul nu dispera de elev, nu brutaliza, nu jignea. El cânta, bătea măsura, visa cântând, n'aveai decât să-l imiți... Și ne iubea. Reîntâlnindu-l, după ani, uitase ce fel de elev i-am fost, că mă recomanda celor din jur: «a fost cel mai bun elev al meu!» asta arată că pe toți ne-a iubit... Și noi, cu toate glumele noastre, l-am iubit și stimat – a fost un adevărat profesor de muzică orientală!

De Gh. Vîntu ne amintim ca de un mare profesor și de un mare cetățean care făcea din lecțiile sale în primul rând patriotism. A plecat dintre noi înainte de a ne conduce până la ultima clasă – iar încununarea prețuirii pe care toți i-am adus-o a fost magnifica înmormântare, când cel din urmă drum al profesorului, a oprit în pragul tuturor școalelor unde a semănat cuvântul iubirii de neam și patrie, la liceu, Normală și la Seminar – toți aducându-i ultima închinare și omagiu – în numele seminariștilor vorbind un elev – de neuitat...

Vânt” – ilustrată copios, talentat și artistic de Arnăutu, – cu versuri și proză de Alexandru Dumitrașcu (cel care va semna cu pseudonim: Tăune, Al. T. Horincea), Diaconescu Ioniță, Crișan (pseudonimul Toma Spătaru), Barbu și Zaharia. Unde vor mai fi prețioasele exemplare ale acestei reviste unice în felul ei, de țepii căreia nu erau scutiți nici mai marii – și totuși nu ne eliminau! Acea – academie! La începutul anului 1922 s’a constituit societatea culturală, cu statute în regulă – «Drumul Crucii», conferințe, studii, recitări și originale, muzică – și ce muzică – sub bagheta lui Titi Dimitrescu! Ne-am asociat în primul rând cu Liceul de băieți, cu Școala Normală, vecinele noastre de la sud, – cu care am scos împreună la tipografia Corlățeanu revista «Zorile» – nu chiar de lepădat; am avut ședințe culturale comune, publice și interșcolare, în afară de cele ale școlii noastre – în aula mare a liceului – seminariștii se întreceau cu liceenii – Ionel David, azi profesor, Harnagea, azi inginer, Octav Angheluță, azi pictor emerit – și nimeni n’ar putea spune că seminariștii erau cu ceva mai prejos.

Dar neuitatele serbări publice ale Seminarului nostru, cu piese de teatru grele, jucate pe scena teatrului orășenesc! Erau evenimente culturale care zguduiau liniștita așezare a Hușilor, sala era neîncăpătoare – după o conferință serioasă a unui profesor, declamații (Diaconescu, Dimitriu, Barbu), apoi piesa. Fie *Se face ziuă* (1914), de Zaharia Bârsan, fie *Institutorii**, de Otto Ernst, fie *Porunca a patra*, Ludwig Anzengruber, fie *Pe malul gârlei*, de Dumitru C. Ollănescu-Ascanio – ce emoție, ce viață, ce avânt, ce frumusețe neuitată și curată, Doamne! Ne-aducem aminte că vicarul Antonovici

* *Institutorii*: usturătoare satiră la adresa curențelor din învățământ, prin ilustrarea unui tip de director onctuos, umil și mediocru, al unui tip de institutor ramolit și cu tabieturi, crispat, intrigant, în opoziție cu tipul de institutor cu vederi moderne, reținând deviza inspectorului: *Nu cunosc decât o disciplină: capacitatea.*

(devenit episcop) a ieșit din sală cu fața inundată de lacrimi perlate, adânc emoționat de jocul «actorilor» – interpretauășii: Diaconescu, Barbu, Zaharia, Demiug, – regizor Crișan (nu-i așa de ușoară treaba de regizor și organizator!) – și nu se pot uita nici florile albe și roșii care ne inundau sufletele de fericire, de avânt, sub bagheta fermecată, de vrăjitor, a profesorului Palade. Cânta corul seminarului!... Sfântă și fericită tinerețe – unde ești? Treci în inimile nepoților noștri, care azi au de ce fi mai fericiți ca noi, fiii țărănilor desculți de altădată!

Dar serbarea de la Leova (Basarabia) – corul zguduind încăperea – și sufletele! Aici dirija Titi Dimitrescu, tipul dirijorului de mare clasă.

Dar activitatea șefilor de meditație – Alexandrescu Petrasche, Diaconescu, Crișan, Nacu – făcând oficii de pedagogi emeriți!

Dar examenul De diplomă – sub supravegherea profesorului Cotes!

Ne oprim aici. Ca, în perspectiva unei jumătăți de veac, cu nostalgia acelor frumuseți, amintirea să ne impună această constatare: deși era o serie de o înaltă efervescentă culturală, care – aveau impresia că târa după ea adeziunea profesorilor – profesorii noștri, iubiții noștri preoți profesori, știau că seminarul acesta s'a înființat în primul rând pentru a pregăti preoți de sate, preoți de altar, buni chivernisitori ai bisericilor, slujitori, cântăreți și predicatori. Poate la niciun seminar nu s'a pus atâta accent pe predică, precum la neuitatele hramuri ale Seminarului din amvonul episcopiei tot un elev predica – nu un profesor! Și ce au vrut profesorii – aceea au realizat: preoți ostenitori, predicatori, învățători, ziditori de biserici și de suflete. Nu ne-au îndemnat, nu ne-au arătat un ideal de a alerga după studii înalte – cei mai mulți ar fi ajuns doctori în teologie practică. Doctoratul nostru – altarul... Nu ne-am dus la Oxford, am făcut teologia ca preoți, numai Busuioc a fost la Strassbourg.

Și acum, înainte de a rezuma aici biografiile acestor absolvenți ai primei serii a Seminarului Teologic din Huși, 1923, – spre a vedea ce au făcut cu talentul, ce au realizat și cum au ajuns azi (*azi*, fiind anul 1973, n. n.) – cu sufletul – și cu chipul – după 50 de ani de preoție, ne reîntoarcem cu jumătate de veac să ne reamintim de profesori, de clasă, de climatul ei – dar și de fiecare din noi, nu cum suntem azi, ci cum eram atunci, măcar printr' o trăsătură identificatoare, deși, poate, nu caracteristică și fundamentală – așa cum ne reamintim, indiferent dacă viața a confirmat sau a infirmat apoi ceea ce atunci îmbobocea în obrajii tineri și în ochii luminoși ai fiecăruia. De cine să ne amintim mai întâi? Tot mai bine-i să facem apel la catalogul clasei, începând cu elevul:

1. **Alexandrescu Constantin**, zis Turcul – jovialul – cei 7 napi – altruistul, optimistul, blândul, roșcatul, puțin boem și foarte nesupărăcios, prieten cu unii zei ai antichității senine și bine dispuse. Prieten și coleg fără cusur...

2. **Alexandrescu Petrache**, studiosul – totdeauna cu câte un cuvânt latinesc în gură – pentru el cățelul era *catellus* – v'amintiți? Ordonatul, disciplinatul, cu relații sus, la mărimuri – dar așa de bun coleg și prieten, că din latina lui se înfruptau și alții, avea de unde – inimă caldă de moldovean, hușan get-beget, seminarul era parcă la el acasă. Ai semănat toată viața, Petrache, din înțelepciunea strânsă atunci!

3. **Arnăutu Neculai** – ce nu era Arnăutu Neculai? Fata asta 'năltuță, cu ochii de peruzea (în rolul Gizelei Nelm, din *Institutorii*, jurai că-i o fată frumoasă!) – și el hușan, cu tată podgorean – ce nu era Arnăutu? Dar marea lui pasiune era pictura. Păstrăm și azi caiete de explicație, pentru hermeneutică. Sub titlul lecției, un bust de femeie frumoasă – la asta era atent Arnăutu Neculai, când părintele Iancu interpreta după o carte nemțească un text. Bunul și prietenosul Arnăutu!

4. **Balaeș Dumitru** – elegantul și frumosul Balaeș, cu obrajii bucălați, cu gulerul alb, impecabil în strânsoarea tunicii de uniformă, enigmaticul și voit inpenetrabilul și misteriosul Balaeș, mereu surâzând!

5. **Barbu Dumitru**, psihologul, profesorul în pupă și'n crisalidă, ciracul profesorului Bușilă și ca și el psiholog, cu un zâmbet întins superior pe buzele-i subțiri, niciodată nereușind să fie și malițios – Barbu era un «domn» nu numai prin haină... Când juca teatru – era un artist, un sentimental.

[Direcția Județeană a Arhivelor Statului Vaslui. Școala Normală Bârlad. Extragem din Registrul matricol, pe anul școlar 1918-1919, clasa a V-a, următoarea situație la învățatură a elevului Barbu Dumitru (născut la 9 noiembrie 1900, la Cobești-Bacău, tatăl – *mic agricultor*): religia: 9; româna: 6.25; pedagogia: 6.25; istoria: 6.75; geografia: 6; șt. naturale: 6; matematica: 6; șt. agricole: 7; igiena: 7; drept comercial: 8; violina: 6; muzica: 8.50; desen: 7.25; lucrul: 6.25; gimnastica: 9; practica: 6; purtarea: 8.44; media generală: 7.01. Pentru anii de război, examenele s-au prezentat astfel: 1914-1915, media generală: 7.09; 1915-1916: 6.78 (Iași); 1916-1917, 1917-1918: 7.17 (Bârlad)]

6. **Băbii (Bobâi) Ion**, bătrânul clasei – poate peste 50 de ani – tipicarul, canonicul, puțin miop, colegul nostru adoptat fără discriminări gerontocratice, deși el, poate, le-ar fi dorit. A plecat dintre noi, fie-i somnul străjuit de sfinți!

7. **Busuioc Gheorghe** – și el azi plecat dintre noi – semincerul, Baiazid (din *Scrisoarea III*). Cu el nu se prea glumea, că prea le lua pe toate în serios. Dar ce bun coleg era! Fie-i țărâna ușoară!

8. **Capotă Ștefan** – om dintr'o bucată, figură frustră, voinic, direct, familiar și prietenos – și, ca și Turcu – admirator al zeilor sângelui Domnului cu măsură, inidentificabil când și unde... Și ce preot vrednic, capabil, harnic, a fost! Ierte-l Dumnezeu – drag coleg!